

ISSN 2307-2296

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

**FINANCE
ACCOUNTING
BANKS**

**ФІНАНСИ
ОБЛІК
БАНКИ**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Заснований у 1998 році

Випуск № 1(24) • 2019

ВІННИЦЯ – 2019

З а с н о в н и к : Донецький національний університет, Обліково-фінансовий факультет

В и д а в е ц ь : Донецький національний університет імені Василя Стуса

Д р у к у є т ь с я з а р і ш е н н я м В ч е н о ї р а д и Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 3 від 01.11.2019 р.)

Збірник містить статті, у яких висвітлюються сучасні проблеми теорії та практики фінансів, банківської системи, бухгалтерського обліку, статистики, інформаційного забезпечення управління економічними суб'єктами, розвитку фінансових ринків та інструментів.

Статті представляють інтерес для вчених, викладачів ВНЗ, аспірантів, магістрів, практичних робітників.

Редакційна колегія:

Іонін Є.Є. – д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту Донецького національного університету ім. Василя Стуса (м. Вінниця)

Беспалова А.Г. – к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету ім. Василя Стуса (м. Вінниця)

Вишневський В.П. – д.е.н., професор, заступник директора Інституту економіки промисловості НАН України (м. Київ)

Кужелев М.О. – д.е.н., професор, директор Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету державної фіскальної служби України

Лактіонова О.А. – д.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету ім. Василя Стуса (м. Вінниця)

Сидорова А.В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри бізнес-статистики та економічної кібернетики Донецького національного університету ім. Василя Стуса (м. Вінниця)

Андрушків Б.М. – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (м. Тернопіль)

Гетьман В.Г. – д.е.н., професор, голова навчально-методичної ради по бухгалтерському обліку, аналізу і аудиту Навчально-методичного об'єднання ВНЗ Росії (м. Москва)

Мищенко В.І. – д.е.н., професор, директор Центру наукових досліджень НБУ Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Азаренкова Г.М. – д.е.н., професор, заступник директора Харківського інституту банківської справи, університету банківської справи НБУ (м. Харків)

Алексєнко Л.М. – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування Тернопільського національного економічного університету

Костирко Л.А. – д.е.н., професор, професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана (м. Київ)

Косова Т.Д. – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів та моделювання економічних систем Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

Хаджинов І.В. – д.е.н., професор, проректор з наукової роботи Донецького національного університету ім. Василя Стуса (м. Вінниця)

Білан Юрій (Yuriy Bilan), ад'юнкт кафедри мікроекономіки Щецинського університету (Польща), кандидат економічних наук, доцент, Ph.D

Ів-Лоран Гріц (Yves-Laurent Grize), University of Applied Sciences, School of Engineering, Switzerland (д.е.н., професор; Університет прикладних наук, Інженерна школа, Швейцарія)

Науковий журнал заснований у 1998 р., зареєстрований у 2017 році (свідоцтво КВ № 22781-12681ПР) Видається за рішенням Вченої ради Донецького національного університету імені Василя Стуса. Науковий журнал включений ВАК України до переліку спеціалізованих видань з економіки (№ 1-05/7 від 09.06.1999 р. Бюлетень ВАК України № 4, 1999 р.), перереєстрований наказом Міністерства освіти і науки України від 11.07.2016 р.

Періодичність видання: 1 раз на рік.

Адреса редакції: 21009, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4.
тел. (050) 925-83-21 e-mail: finance-period.div@donnu.edu.ua
Електронна копія збірнику у Національній бібліотеці ім. В.І. Вернадського:
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fub/index.html

**ANALYSIS OF THE IMPACT OF RENTAL OPERATIONS ON THE
FINANCIAL STATUS AND THE FINANCIAL RESULT OF THE ACTIVITY
OF THE ENTERPRISE**

- Томчук О.Ф., Сидоренко І.М. 92
**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ
ЗАБОРГОВАНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**
- Томчук Е. Ф., Сидоренко И. М.
**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ АНАЛИЗА ДЕБИТОРСКОЙ
ЗАДОЛЖЕННОСТИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ**
- Tomchuk E., Sydorenko I.
**METHODS OF CONDUCTING AN ACCOUNT OF DEBT RECEIVABLES IN
THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM**
- Юрчишена Л.В., Шевчук Ю.І. 100
**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ФІСКАЛЬНИЙ
ПОТЕНЦІАЛ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ**
- Юрчишена Л.В., Шевчук Ю.И.
**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ АДМИНИСТРИРОВАНИЯ И
ФИСКАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ АКЦИЗНОГО НАЛОГА В УКРАИНЕ**
- Yurchishena L., Shevchuk Yu.
**CONCEPTUAL BASIS OF ADMINISTRATION AND FISCAL POTENTIAL
OF EXCISE TAX IN UKRAINE**
- Волкова Н.І., Кульбіда В.А. 110
**ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**
- Волкова Н.И., Кульбида В.А.
**ОСОБЕННОСТИ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ**
- Volkova N., Kulbida V.
**FEATURES OF BANK LOANING OF ENTERPRISES AT THE PRESENT
STAGE**
- Сидорова А.В. 120
**ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ: ОЦІНЮВАННЯ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА
ПРОГНОЗУВАННЯ**
- Сидорова А.В.
**ВНЕШНИЙ ДОЛГ УКРАИНЫ: ОЦЕНКА,
МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ**
- Sidorova A.
EXTERNAL DEBT OF UKRAINE: ASSESSMENT, MODELING AND

DOI:<http://dx.doi.org/10.31558/2307-2296.2019.1.8>

УДК 631.16

Рабокoнь Ю.С., магістрантка Вінницького національного аграрного університету
Томчук О.Ф., к.е.н., доцент, Вінницького національного аграрного університету

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Запаси є важливою складовою забезпечення матеріальними ресурсами виробничих процесів (у вигляді виробничих запасів) та потреб споживачів (у вигляді запасів готової продукції). Для ефективної діяльності підприємств запаси повинні бути оптимальними, адже накопичення їх значного обсягу призводить до замороження коштів на тривалий строк, зниження їх ліквідності, зростання витрат на утримання, а їх нестача – до простоїв виробництва, незадоволення вимог споживачів, а отже, і зниження конкурентних переваг. Від характеру, обсягів, якості матеріальних ресурсів та їх запасів і рівня управління ними залежить конкурентоспроможність підприємств, масштаби виробництва і ефективність діяльності.

У статті визначено основні завдання та фундаментальні напрями аналізу запасів на підприємствах України. Розглянуто питання забезпеченості підприємств запасами та загальної потреби в них. Досліджено необхідність ретельного вибору постачальників для підтримання ритмічної роботи підприємства. Розкрито особливості визначення основних показників ефективного використання виробничих запасів у процесі здійснення господарської діяльності. Виокремлено перелік факторів, які впливають на рівень матеріаломісткості продукції.

Ключові слова: запаси, управління запасів, аналізування запасів, ефективність використання, матеріаловіддача, тривалість обороту, коефіцієнт готової продукції.

Рис. 3, Літ. 13

Рабокoнь Ю.С., Томчук Е.Ф.

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАПАСОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Запасы является важной составляющей обеспечения материальными ресурсами производственных процессов (в виде производственных запасов) и потребностей потребителей (в виде запасов готовой продукции). Для эффективной деятельности предприятий запасы должны быть оптимальными, ведь накопление их значительного объема приводит к замораживанию средств на длительный срок, снижение их ликвидности, рост расходов на содержание, а их недостаток - к простоям производства, неудовлетворения требований потребителей, а следовательно, и снижение конкурентных преимуществ. От характера, объемов, качества материальных ресурсов и их запасов и уровня управления ими зависит конкурентоспособность предприятий, масштабы производства и эффективность деятельности.

В статье определены основные задачи и фундаментальные направления анализа запасов на предприятиях Украины. Рассмотрены вопросы обеспеченности предприятий запасами и общей потребности в них. Исследована необходимость тщательного выбора поставщиков для поддержания ритмичной работы предприятия. Раскрыты особенности определения основных показателей эффективного использования производственных запасов в процессе совершения хозяйственной деятельности. Выделены перечень факторов, которые влияют на уровень материалоемкости продукции.

Ключевые слова: запасы, управление запасов, анализ запасов, эффективность

использования, материалоотдача, продолжительность оборота, коэффициент готовой продукции.

Rabokon Y., Tomchuk E.

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF INVENTORIES IN THE ENTERPRISE

Inventories are an important component of the material resources of production processes (in the form of inventories) and the needs of consumers (in the form of inventories of finished goods). In order for businesses to operate effectively, inventories must be optimal, as accumulating a large amount of them leads to freezing of funds for a long term, reducing their liquidity, increasing maintenance costs, and their lack - to downtime, failure to meet consumer demands, and therefore reducing competitive advantages. . The nature, volume, quality of material resources and their inventories and the level of management of them depends on the competitiveness of enterprises, the scale of production and efficiency.

The article defines the main tasks and fundamental directions of stock analysis at Ukrainian enterprises. The issues of stock security and the general need for them are considered. The necessity of careful selection of suppliers to maintain the rhythmic work of the enterprise is investigated. The peculiarities of determining the main indicators of the effective use of inventories in the process of carrying out economic activity are revealed. The list of factors that influence the level of material consumption of products is highlighted.

Keywords: inventories, inventory management, inventory analysis, utilization efficiency, material yield, turnover duration, finished product ratio.

Постановка проблеми. Безперервність виробництва вимагає, щоб у ньому постійно знаходилась необхідна кількість сировини і матеріалів для їх використання у будь - який момент. Тому необхідність безперебійного постачання виробництва в умовах безперервності попиту, обумовлює створення на підприємствах запасів у необхідних обсягах.

Запаси відіграють центральну роль у раціональній та ефективній діяльності підприємства, є складовою частиною активів підприємства та суттєво впливають на фінансовий результат господарської діяльності, оскільки займають найбільшу питому вагу у собівартості витрат підприємства. Оскільки розвиток підприємства передбачає наявність виробничих ресурсів певної кількості та якості, то проведення обґрунтованого аналізу використання виробничих ресурсів набуває особливого практичного значення для кожного підприємства.

На сьогодні управління запасами виробничих підприємств, а насамперед правильний і якісний аналізу цих запасів, відіграє важливу роль на кожному підприємстві. Адже головною проблемою є: як залишитись конкурентоспроможним і як запобігти банкрутству. Насамперед ця проблема є актуальною для підприємств, які займаються виробництвом. Запаси становлять значну частину активів підприємства та формують собівартість продукції, яка є важливою для підприємств, які хочуть залишитись конкурентоспроможними у ринкових відносинах. Актуальність теми дослідження обумовлена також і потребою удосконалення методики аналізу запасів та правильної їх організації для підвищення ефективності управління виробництвом запасів у ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень і результатів. Питання теорії та практики аналізу запасів підприємств посідають значне місце в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: Є.К. Бабець, М.І. Баканова, Н.С. Барабаш, С. Б. Барнгольц,

М.А. Болюха, Ф.Ф. Бутинця, В.З. Бурчевського, М.І. Горбаток, М.І. Горлова, В.Г. Д'якової, С.О. Жукова, В.Б. Лещевої, Н.П. Любушина, Є.В. Мниха, С.З. Мошенського, О.О. Олійник, Л.А. Сошникової, Н.В.Тарасенко, Г.М. Тації, Т.М. Усікова, Л.М. Чернелевського, В.А. Чернова, М.Г. Чумаченко, А.Д. Шеремета, та ін. Аналіз опублікованих з даної теми праць, теоретичних концепцій і практичних розробок дозволяють зробити висновок, що в економічній літературі:

- 1) не конкретизована мета аналізу запасів;
- 2) відсутня єдність думок авторів стосовно напрямів аналізу і послідовності реалізації аналітичних процедур;
- 3) не конкретизована система оціночних показників. Доволі часто наводиться лише перелік показників, який не пов'язується з конкретним етапом аналізу;
- 4) не приділяється уваги доцільності використання сировини і матеріалів, палива, енергії на підприємствах окремих галузей господарювання.

Наведене вище свідчить про те, що багато питань з аналізу наявності та ефективності використання виробничих запасів підприємств сільського господарства потребують більш глибокого вивчення та удосконалення на базі системного підходу.

Метою роботи є вдосконалення методики проведення аналізу запасів та визначення ефективності використання їх на підприємстві.

Виклад матеріалу. Сучасні умови господарювання, які ґрунтуються на попиті та пропозиції, конкурентній боротьбі, примушують українські підприємства швидко адаптуватись до змін ринкового середовища та уникати необґрунтованого ризику. Будь-яке господарське рішення оцінюється за його кінцевими результатами. Одним з головних факторів, що впливає на його величину, є рівень матеріальних запасів та раціональне їх використання. Тому стабільна забезпеченість запасами та ефективність їх використання є необхідною умовою функціонування та розвитку будь-якого підприємства.

Одним із важливих факторів розвитку виробництва є стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначаються П(С)БО 9, що визначає порядок розкриття інформації про запаси в Примітках до фінансової звітності (ф. 5) [9].

Запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, знаходяться в процесі виробництва для подальшого продажу продукту виробництва, утримуються для споживання або управління підприємством [7].

Раціональне використання виробничих ресурсів кожного виробництва є обов'язковою умовою не тільки подальшого розвитку, а й самого існування підприємств. Проведення комплексного аналізу виробничих ресурсів можливе у трьох напрямках:

Перший напрямок – це аналіз впливу укрупнених факторів (або факторних показників) спочатку на обсяг виробництва та реалізації, а потім (з використання показників рівнів рентабельності) у вигляді визначення такого впливу на прибуток.

Другий напрямок полягає у виявленні впливу більш деталізованих факторних показників на прибуток на основі попереднього проведення відповідних математичних перетворень.

Третій напрямок – це економічний аналіз впливу техніко-економічних факторів на використання виробничих ресурсів та прибуток підприємств, тобто техніко-економічний аналіз [10].

Метою аналізу виробничих запасів є підвищення ефективності виробництва за рахунок раціонального використання ресурсів, а також пошук оптимальних варіантів економії використання виробничих запасів.

С. Б. Барнгольц, Г. М. Тація визнають такі основні напрями аналізу виробничих

запасів, як: аналіз виконання плану постачання матеріалів, аналіз стану матеріалів та аналіз використання матеріалів [4].

Тринька Л.Я та Липчанська (Іванчук) О.В. вважають, що аналіз запасів будь-якого суб'єкта господарювання повинен здійснюватися в розрізі трьох ключових напрямів: аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами, аналіз використання виробничих запасів та аналіз впливу матеріальних ресурсів на виробничі результати підприємства (рис. 1).

Рисунок 1 - Основні напрями аналізу виробничих запасів запропоновані Тринькою Л.Я. та Липчанською (Іванчук) О.В.

Значне місце в організації аналітичної роботи належить визначенню змісту і послідовності окремих її етапів, оскільки результативність аналізу господарської діяльності багато в чому залежить від правильної організації. Тобто, для забезпечення ефективності аналітичної роботи її потрібно добре продумати, спланувати й організувати. Тому аналітичний процес доцільно уявити у вигляді певної послідовності однорідних за змістом робіт, які дадуть змогу систематизувати та оптимізувати методіку, зменшити трудомісткість аналітичних процедур і підвищити одержуваний ефект.

Варто зауважити, що сьогодні економічна література представляє різні підходи щодо кількості та деталізації етапів і напрямів аналізу виробничих запасів підприємства, що вказує на неоднозначність думок науковців. Зокрема, М. А. Болух, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов, М.Г. Чумаченко виділяють такі етапи аналізу запасів: аналіз обґрунтованості та ефективності формування портфеля договорів на поставку матеріальних ресурсів; аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів; аналіз можливостей мобілізації виявлених резервів підвищення ефективності використання

матеріальних ресурсів [3].

Узагальнивши дослідження авторів з даної теми, можна виділити такі етапи аналізу виробничих запасів (рис. 2).

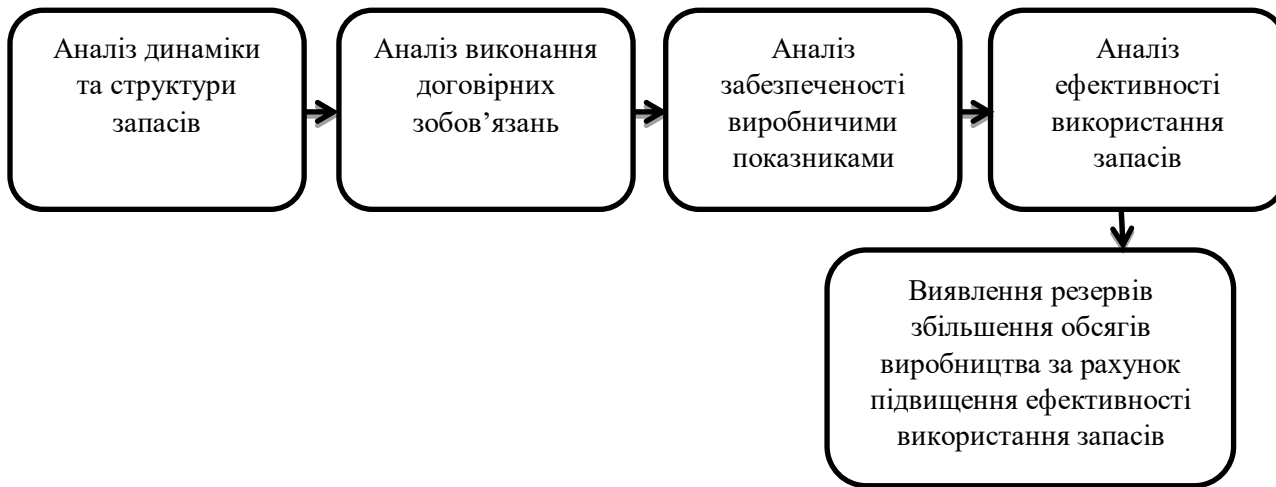

Рисунок 2 - Етапи аналізу виробничих запасів

Вважаємо, метою аналізу запасів є пошук внутрішніх потенційних можливостей (резервів) раціонального їх використання, зростання обсягів виробництва і прибутку. Останнє можливо за умови зниження собівартості виробництва.

Задля ефективної реалізації окресленої мети необхідна детальна оцінка стану і використання виробничих запасів за наступними напрямками: оцінка матеріальної забезпеченості процесу виробництва підприємства сировиною і матеріалами; оцінка ефективності використання запасів.

Н. Б. Кашена пропонує реалізувати завдання щодо:

- визначення ступеня виконання плану і динаміки розвитку показників за загальним обсягом, складом, структурою та асортиментом;
- виявлення причин зміни показників і їх кількісного вимірювання;
- оцінки впливу чинників, пов'язаних зі зміною запасів, на обсяги виробництва і реалізації продукції, собівартість виробництва і прибуток; пошуку внутрішніх резервів зростання обсягів виробництва за рахунок поліпшення використання сировини і матеріалів [5].

Доволі важливим етапом аналізу виробничих запасів є оцінка впливу чинників на зміну показників ефективності використання матеріальних ресурсів у виробництві (матеріаловіддачі чи матеріаломісткості).

Достовірна і своєчасна інформація, яка надходить з бази даних підприємства, є необхідною для оперативного управління матеріальними ресурсами. Аналізуючи використання матеріальних ресурсів, потрібно перевірити правильність складання плану матеріально-технічного постачання, а пізніше його виконання за обсягом, номенклатурою, термінами.

Для того, щоб визначити потребу в поставках матеріалів, потрібно обрахувати потребу на програму планового періоду, запас матеріалів на кінець планового періоду необхідних для безперебійної роботи в майбутньому та отримання очікуваного залишку на початок. За наявності великої номенклатури матеріалів план поставок аналізують за

основними, дефіцитними і лімітуючими видами матеріальних ресурсів [8].

Вчені економісти поділяють запаси на резервні (страхові), що використовують у разі перерв у плані постачання, які особливо необхідні за сезонного характеру поставок, та запаси, необхідні на програму, які перевіряються за всією номенклатурою відповідно до потреби на виробничу програму. Також розрізняють мінімальну і максимальну норму запасу. Співвідношення норм цих запасів виглядає таким чином:

$$Z_{\max} = Tz + Rz, \quad (1)$$

де: $Z_{\max}$ – максимальний запас; Tz – поточний запас; Rz – резервний запас.

Зберігання запасів більше від їх потреби викликає уповільнення обіговості обігових коштів, відволікаючи засоби з обігу, що призводить до погіршення фінансового стану підприємства. Як відомо, ефективність виробництва характеризує такий показник, як матеріаломісткість продукції або зворотний показник матеріаловіддача. Матеріаломісткість характеризує використання одного з ресурсів виробництва [6]. Загальна матеріаломісткість визначається відношенням матеріальних витрат до обсягу продукції. Тому потрібно знати, які чинники впливають на зміну матеріальних витрат. До таких чинників відносять:

- зміна норм витрат;
- зміна фактичних витрат проти норм витрат;
- зміна цін на матеріали;
- заміна одних матеріалів на інші;
- зміна умов договору на закупівлю напівфабрикатів;
- відхилення, які виявлені після інвентаризації.

Для економії витрат на виробництво потрібно: знижувати матеріаломісткість одиниці продукції за рахунок більш економних видів продукції; застосовувати безвідходні технології; повністю використовувати сировинні ресурси з упровадженням науково обґрунтованих норм витрат на одиницю продукції; зменшувати втрати матеріальних ресурсів у виробничому процесі; ліквідувати втрати у випадку зберігання; посилювати контроль за зберіганням матеріальних ресурсів, зменшувати кількість відходів [6].

Вважаємо, що під час аналізу запасів обов'язково потрібно здійснити розрахунок потреби у матеріалах. Вчені запропонували формулу, за якою можна визначити загальну потребу підприємства у певному виді матеріалу:

$$ПЗ = Пп + Пе + Пр + Пзв - З_0, \quad (2)$$

де, $ПЗ$ – загальна потреба; $Пп$ – потреба на виробництво продукції; $Пе$ – потреба на експериментально-дослідні роботи; $Пр$ – потреба на ремонт; $Пзв$ – потреба на утворення нормативних залишків на кінець аналізованого періоду; $З_0$ – запас на початок аналізованого періоду.

Під час перевірки розрахунку потреби у матеріалах потрібно перевірити – чи враховані зміни у номенклатурі, призначеної до випуску продукції, чи враховані зміни питомих норм витрат на одиницю продукції, чи враховані дії та заходи, зорієнтовані на підвищення технічного рівня виробництва та вдосконалення самої організації виробництва. Оскільки інтеграційні процеси набувають стрімкого руху, під їх впливом зростає суспільна корисність кожного виду продукції, її споживчі властивості, такі як: продуктивність, потужність, надійність. У такому випадку витрати матеріалів на одиницю

продукції зростатимуть. Тому необхідно порівнювати затрати на виробництво продукції, праці на її виробництво та зростання суспільної корисності речі [6].

Для аналізу інтенсивності використання виробничих запасів підприємства використовують показники: коефіцієнт обіговості, коефіцієнт закріплення, тривалість одного обігу.

Коефіцієнт обігу виробничих запасів вказує скільки разів у середньому поповнювалися запаси підприємства протягом звітнього періоду:

$$K_{oz} = \text{СРП} : 3, \quad (3)$$

де, СРП – собівартість реалізованої продукції; 3 – запаси за звітний період.

Коефіцієнт закріплення виробничих запасів є оберненим до коефіцієнта обіговості, він показує вартість матеріалу на одну гривню чистого прибутку. Зменшення цього показника є позитивним, що свідчить про підвищення ефективності використання запасів. Показник тривалості одного обігу показує саме той час, протягом якого виробничі запаси трансформуються в кошти. Його визначають за формулою:

$$Ч_{oz} = T : K_{oz}, \quad (4)$$

де T – кількість, за яку обчислюється обіговість.

Якщо показник тривалості одного обігу зменшується і це не загрожує нормальному процесу виробництва, не спричинює дефіциту матеріальних ресурсів, тоді його вважають позитивним. Скорочення тривалості обігу свідчить про збільшення швидкості обіговості та зменшення середніх залишків виробничих запасів.

Після визначення попередніх показників визначають коефіцієнт готової продукції за формулою:

$$K_{gp} = ЧВ : ГП, \quad (5)$$

де, ЧВ – чистий дохід від реалізації продукції; ГП – готова продукція [11].

На багатьох підприємствах цей показник не розраховують, що надалі негативно може позначитись на роботі підприємства. Велике значення для підприємства має проведення оперативного аналізування запасів, тому доцільно було б встановити його проведення на всіх виробничих підприємствах для щоденного виявлення відхилень від встановлених завдань, виявлення конкретних причин дії окремих факторів та встановлення винних у недоліках.

Зростання потреби підприємства у матеріальних запасах може бути задоволене екстенсивним (придбанням чи наявності більшої кількості запасів) або інтенсивним (економнішим використанням наявних запасів у процесі виробництва продукції) шляхом.

Також важливим аспектом є розрахунок забезпеченості підприємства запасами у днях. Забезпеченість (мінімальний запас днів) розраховується за формулою:

$$Z_{min} = Z_n : Дп \quad (6)$$

де, Z_n – запас того чи іншого виду матеріалу; $Дп$ – добова потреба у цьому матеріалі.

Після аналізу забезпеченості підприємства виробничими запасами, необхідно оцінити ефективність використання матеріальних ресурсів за допомогою таких показників, як: матеріаломісткість продукції, матеріаловіддача, коефіцієнт використання запасів, коефіцієнт оборотності (кількість оборотів), тривалість обороту.

Матеріаломісткість продукції є узагальнюючим вартісним показником і

визначається як співвідношення суми матеріальних витрат до вартості виготовленої продукції і показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню виготовленої продукції:

$$M_m = V_m : ГП \quad (7)$$

де V_m – сума матеріальних витрат; $ГП$ – вартість виготовленої продукції.

Матеріаловіддача дозволяє не тільки оцінити зміни фактичного рівня використаних ресурсів у порівнянні з попередніми періодами, але й виявити резерви збільшення обсягів виробництва. Цей показник характеризує ефективність використаних предметів праці, тобто показує, скільки вироблено продукції з одиниці витрачених матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, електроенергії тощо). Цей показник є оберненим до матеріаломісткості та розраховується за формулою:

$$M_v = ГП : V_m \quad (8)$$

де, V_m – сума матеріальних витрат; $ГП$ – вартість виготовленої продукції.

Також важливим узагальнюючим показником є коефіцієнт використання запасів, який визначається як співвідношення суми фактичних матеріальних витрат до величини матеріальних витрат, виходячи з планової калькуляції і фактичного обсягу випуску продукції.

Наступним етапом є розрахунок коефіцієнту оборотності запасів (коефіцієнту інтенсивності використання), який визначається діленням собівартості реалізованої за звітний період продукції на вартість виробничих запасів:

$$k_o = C_v : Z \quad (9)$$

де, C_v – собівартість реалізованої за звітний період продукції; Z – вартість виробничих запасів.

Останнім показником, який характеризує стан виробничих запасів на підприємстві є тривалість одного обороту запасів. Даний показник розраховується за формулою:

$$T_o = Z_{сер} \times Д ЧД \quad (10)$$

де $Z_{сер}$ – середньорічна вартість виробничих запасів; $Д$ – число днів в аналізованому періоді; $ЧД$ – розмір чистого доходу від реалізованої продукції.

З метою проведення факторного аналізу ефективності використання запасів на основі показника матеріаловіддачі, запишемо формулу у вигляді, зручному для проведення аналізу:

$$M_v = (K \times Ц_t) / (K \times Ц \times Н) \quad (11)$$

де M_m – показник матеріаловіддачі; K – обсяг випуску продукції; $Ц$ – ціна одиниці певного виду виробничих запасів за період, що аналізується; $Н$ – норма витрачання певного виду виробничих запасів на одиницю продукції; $Ц_t$ – відпускна ціна одиниці продукції.

Спростивши формулу отримуємо змішану кратну модель:

$$M_v = (Ц_t) / (Ц \times Н) \quad (12)$$

Шляхом застосування методу ланцюгових підстановок, можна побачити зміну розміру основного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного факторного показника в обсязі результативного показника на фактичну в звітному періоді [1]. Даний метод здійснюється шляхом послідовної заміни базової величини кожного чинника на фактичні данні звітного періоду. Така процедура заміщення вихідних планових показників на фактичну величину здійснюється доти, доки в останньому рядку не будуть

усі фактичні значення факторів, вплив яких вивчається.

Отже, спочатку визначаємо вихідні показники для проведення безпосереднього аналізу:

$$MвПл = (Цт0)/(Ц0 \times Н0) \quad (13) \quad MвЦт = (Цт1)/(Ц0 \times Н0) \quad (14)$$

$$MвЦ = (Цт1)/(Ц1 \times Н0) \quad (15) \quad MвФ = (Цт1)/(Ц1 \times Н1) \quad (16)$$

де, Цт1, Ц1, Н1 – відповідні фактичні показники; Цт0, Ц0, Н0 – планові показники; MвПл - плановий показник матеріаловіддачі; MвФ – фактичний показник матеріаловіддачі; MвЦт – показник зміни матеріаловіддачі за рахунок відпускної ціни продукції; MвЦ - показник зміни матеріаловіддачі за рахунок ціни одиниці певного виду виробничих запасів.

Зміну матеріаловіддачі (в абсолютних величинах) за рахунок зміни кожного з факторів визначаємо за формулами:

- 1) за рахунок зміни відпускної ціни одиниці продукції:

$$\Delta MвЦт = MвЦт - MвПл \quad (17)$$

- 2) за рахунок зміни ціни одиниці певного виду виробничих запасів:

$$\Delta MвЦ = MвЦ - MвЦт \quad (18)$$

- 3) за рахунок зміни норми витрачання певного виду виробничих запасів на одиницю продукції:

$$\Delta MвН = MвФ - MвЦ \quad (19)$$

Підсумувавши значення за формулами (13), (14), (15), (16) знаходимо загальну зміну матеріаловіддачі, що буде означати, план був виконаний або ж бажані результати не були досягнуті. Таке ж значення отримуємо при різниці фактичного та планового показників матеріаловіддачі.

До шляхів підвищення ефективності використання виробничих запасів на підприємстві можна віднести: - впровадження економічно обґрунтованих норм запасу; - прискорення науково-технічного прогресу, упровадженням прогресивної техніки і технології; - розвиток стандартизації, уніфікації, типізації; - комплексну механізацію й автоматизацію вантажно-розвантажувальних робіт на складах; - вдосконалювання форм організації промислового виробництва, застосування дешевих конструктивних матеріалів [1].

Аналізуючи структуру і склад запасів, обов'язково потрібно враховувати те, що вони повинні бути оптимальними. Щоб досягнути цієї оптимальності, треба зробити розрахунки потреби у запасах, налагодити стабільні договірні зв'язки з партнерами, належно забезпечити організацію виробничого процесу [1]. Цілком погоджуємось із Т.А. Довгою, що причиною незадовільного фінансового стану підприємства є нестача чи надлишок запасів. Зокрема, можливі наслідки для підприємства за умови наявності надлишкових виробничих запасів та їх нестачі представлено на рис. 3 [2].

Отже, ефективне управління запасами матеріалів та сировини спирається на єдиний принцип: підтримувати їх на мінімально безпечному рівні, тобто такому, що враховує надійність поставок і дає змогу уникнути зайвих витрат на зберігання та ефективне їх використання. При цьому в організації аналізу забезпеченості підприємства запасами та ефективності їх використання надзвичайно важливе місце посідає інформаційне забезпечення. Усі джерела інформації для аналізу матеріальних ресурсів можна поділити на три ключові групи:

- планові (для аналізу забезпечення потреби підприємства в матеріальних ресурсах; містять перспективні і поточні плани матеріально-технічного забезпечення специфікаціях, планові калькуляції виробів, а також бізнес-плани);

- обліково-звітні (для проведення ретроспективного аналізу матеріальних ресурсів; використовують первинні та звітні документи);
- позаоблікові (дані, не передбачені встановленими формами обліку й звітності: договори на постачання сировини та матеріалів та ін.) [13].

Тобто інформаційне забезпечення аналізу запасів підприємства є системою даних і способів їх обробки, що дають змогу виявити реальну діяльність об'єкта, який вивчається, дію чинників, що її визначають, а також можливості реалізації необхідних управлінських дій. При цьому ефективність результатів економічного аналізу багато в чому визначається обсягом, повнотою й достовірністю економічної інформації. Тому для аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та ефективності їх використання спираються не лише на обліково-економічні дані, а й на технічну, технологічну та іншу інформацію [10].

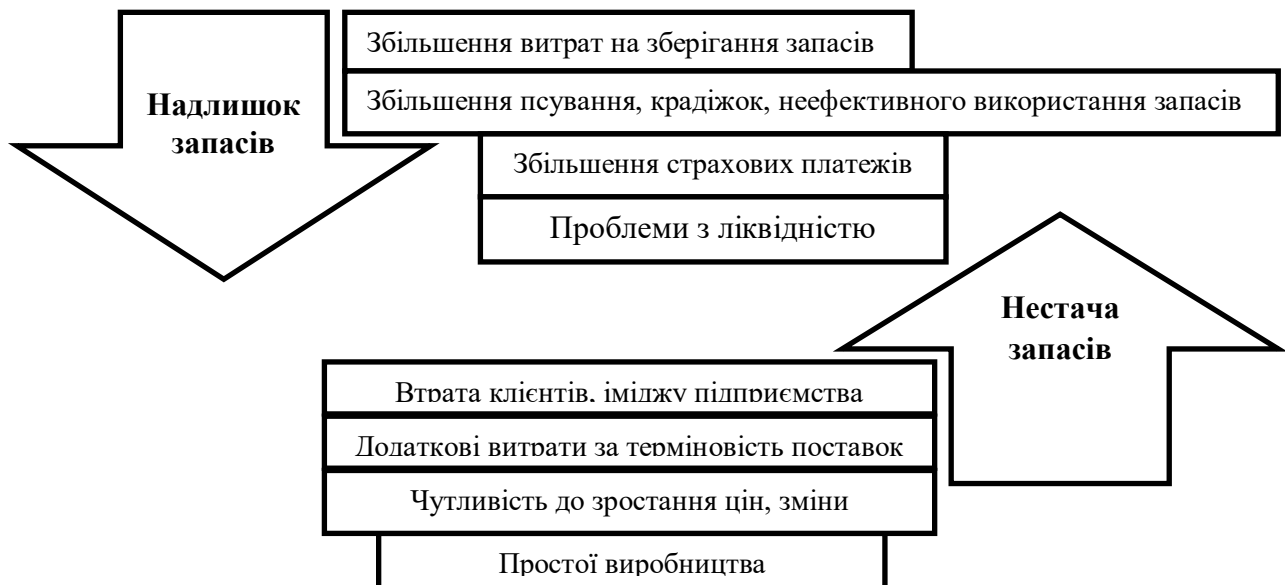

Рисунок 3 - Наслідки надлишку та нестачі запасів

Висновки. Неодмінною умовою досягнення високого рівня виробництва на сільськогосподарських підприємствах є проведення аналізу забезпеченості та ефективності використання виробничих запасів. Реалізація перелічених напрямів удосконалення аналітичного забезпечення управління виробничими запасами на підприємствах дозволить не тільки зменшити втрати від утримання надлишкових запасів, але й уможливить вивільнення значної частини коштів та дасть змогу значно підвищити результативність їх фінансово-економічної діяльності.

Вважаємо, що для вдосконалення організації аналізу запасів на підприємстві можна виділити такі напрями:

- підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління запасами підприємств;
- удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні та аналізі запасами;
- обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації запасів, що дасть змогу більш точно проаналізувати ситуацію стосовно наявності на підприємстві запасів та їх використання;

- чітка організація обліково-аналітичних процедур руху запасів підприємств, а саме застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного аналізу процесів утворення запасів.

Література:

1. Добрянська М.В. Аналіз запасів виробничих підприємств і вироблення пропозицій щодо їх ефективного використання в ринкових умовах. Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 22.7. – 2012. – С.175-180.
2. Довга Т. А. Проблеми оцінки виробничих запасів господарюючими суб'єктами в умовах інфляції. Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 8.
3. Болюх М.А., Бурчевський В.З., Горбаток М.І. Економічний аналіз: навч. посібн. К. КНЕУ, 2001. – 540 с.
4. Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий и объединений. под ред. С. Б. Барнгольц, Г. М. Тация. - М. 986 с.
5. Качена Н. Б Удосконалення методики аналізу виробничих запасів підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2011. – № 2. – С. 128–135.
6. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник. К. 2005. 426 с.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9 «Запаси» Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
8. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Тернопіль. 2004. 252 с.
9. Сташишен М. С., Лисенко А.М. Методологія та організація обліку, аналізу та аудиту використання виробничих матеріальних запасів. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія: Економіка і управління. - 2014. - Вип. 28.
10. Томчук О., Кулик Л. Аналіз ефективного використання виробничих запасів підприємств. URL: <http://sophus.at.ua/publ/2013>
11. Цицюра Н.О. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві. URL: http://www.confcontact.com/20110225/ek8_cicyura.php.
12. Шмиголь Н.М., Антонюк А.А., Нестеренко А.А. Роль і місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2015. № 5.
13. Шурпенкова Р.К. Організація інформаційної бази економічного аналізу на підприємстві . Фін.-кредит. діяльн.: пробл. теорії та практики. – 2012. – Вип. 1, т. 1.